

УДК 331.1:316.35

Новак І.М.¹

¹ пров.н.с., Інституту демографії та досліджень якості життя ім. Михайла Птухи НАН України

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ТА ЯКІСТЬ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У 2017 р Міжнародна організація праці (далі – МОП) прийняла рекомендацію №205 про зайнятість і гідну працю в цілях забезпечення миру та потенціалу протидії, що окреслює стратегічний підхід тристоронніх соціальних партнерів – сторін трудових відносин (представників урядів, організацій роботодавців і працівників) до реагування на кризи на основі соціального діалогу.

В доповіді Міжнародного бюро праці «Зайнятість і гідна праця в цілях забезпечення миру і життєстійкості: рекомендація 1944 р. про зайнятість у період переходу від війни до миру» (2015 р.), підготовленій під час напрацювання рекомендації МОП №205 (2017 р.) зазначено, що повоєнне відновлення вимагає вжиття термінових та довготривалих заходів реагування на основі цілей у сфері гідної праці для становлення моделі сталого розвитку та має передбачати реалізацію основоположних прав, зміцнення інститутів та сприяння соціальному діалогу як основних елементів стабільного та демократичного суспільства. При цьому в центрі уваги повинні бути питання антикризового реагування – попередження, мінімізації наслідків і забезпечення готовності до надзвичайних ситуацій, що потребує участі всіх соціальних партнерів з державного та приватного секторів. У щорічній доповіді МОП «Світова зайнятість та соціальні перспективи. Тенденції 2022 року» підкреслено важливість забезпечення ключової ролі соціального діалогу в період відновлення для пошуку рішень, що відповідатимуть інтересам як підприємств, так і працівників, і матимуть позитивні наслідки в макроекономічному плані.

На Саміті соціальних партнерів у Валь-Дюшесі (м. Брюссель, Бельгія) 31 січня 2024 р. була підписана Тристороння декларація про європейський соціальний діалог, що процвітає, де наголошується, що закріплений у Договорі про функціонування ЄС, ефективний європейський соціальний діалог на всіх рівнях є фундаментальним компонентом європейської соціальної моделі та європейської демократії, який покращує умови праці. При цьому роль, яку Договір про функціонування ЄС визначає для соціальних партнерів, відрізняє соціальний діалог від інших форм консультацій, таких як діалог з громадянським суспільством. У березні 2025 р. Європейською Комісією та європейськими соціальними партнерами був підписаний «Пакт для європейського соціального діалогу», спрямований

на посилення ролі соціальних партнерів у формуванні ринку праці, зайнятості та соціальної політики. В рамках Пакту Європейська Комісія зобов'язалась на постійній основі підтримувати соціальний діалог на всіх рівнях (політичному, фінансовому й адміністративному) та сприяти розбудові потенціалу національних соціальних партнерів. Пакт зобов'язує до спільної роботи з розбудови європейського соціального діалогу на міцному фундаменті шляхом: забезпечення політичної, фінансової та адміністративної підтримки соціальних партнерів, зокрема через ініціативи з розбудови потенціалу; проведення змістовних консультацій з соціальними партнерами щодо Робочої програми Європейської Комісії; зміцнення шляхів імплементації угод між соціальними партнерами через законодавство ЄС; створення посади посланника з питань соціального діалогу.

У вересні 2023 р. при Національній службі посередництва і примирення було створено робочу групу з підготовки проекту Закону України «Про соціальний діалог в Україні» (нова редакція) з метою переважанню чинної моделі соціального діалогу в Україні з урахуванням рекомендацій МОП та кращих міжнародних практик. Нова редакція закону має адаптувати систему соціального діалогу до змін адміністративно-територіального устрою України, викликів, з якими стикається наша країна, а також до процесу євроінтеграції. При цьому пропонувані підходи до покращання поточної моделі соціального діалогу різняться від застосування дво- або тристоронньої класичної моделі соціального діалогу до розширення складу його учасників за рахунок представників організацій громадянського суспільства аж до фактичної заміни соціального діалогу – громадським діалогом. Дискусія щодо формату соціального діалогу в Україні спонукала команду проекту МОП «Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць в Україні» до підготовки Зеленої книги соціального діалогу. В рамках роботи над нею був здійснений аналіз сильних і слабких сторін соціального діалогу та його інституцій, а також можливостей і загроз (ССМЗ-аналіз) за різними сценаріями, зокрема й тим, що передбачає поширення тристороннього соціального діалогу на інші зацікавлені групи громадянського суспільства (формат «тристоронній плюс», сценарій Б). При цьому оцінювались такі параметри результативності інституцій, як значущість (участь у формуванні національного і місцевого політичного порядку денного та досягнення консенсусу), а також їх інструментальна, аналітична й операційна ефективність [1, С. 17-22].

В Резолюції про трипартизм та соціальний діалог, прийнятій на 90-й сесії Міжнародної конференції праці в червні 2002 р. відзначається, що соціальні партнери відкриті для діалогу і на місцях співпрацюють з неурядовими організаціями, що поділяють ті ж цінності та цілі в конструктивному порядку. Генеральна конференція запропонувала МОП

забезпечити, щоб із тристоронніми учасниками проводились консультації з питань відбору та взаємовідносин з іншими організаціями громадянського суспільства, з якими МОП може здійснювати співробітництво. Таким чином, МОП визначила за доцільне залучення до сфери соціального діалогу більш широкого кола учасників. У законодавчому плані в Україні не існує обмежень для розвитку соціального діалогу на всіх рівнях. Спільна діяльність сторін соціального діалогу покликана посилювати їх взаємну відповідальність, створювати умови для досягнення в суспільстві соціальної злагоди, пом'якшення наслідків конфліктних ситуацій та їх попередження.

У березні 2024 р. МОП прийняла Стратегію про перехідне співробітництво для України на 2024-2025 рр. (далі – Стратегія), яка зосереджена на відновленні та розвитку України та відзначає серйозний вплив наслідків війни на соціальних партнерів, зокрема стрімке зменшення кількості членів та обсягів фінансування у профспілок і організацій роботодавців, що зменшує стабільність їх діяльності та спроможність реагувати на складні потреби у нових послугах. У документі визначено, що пом'якшення наслідків війни для працівників вимагає зміцнення життєстійкості й соціальної згуртованості та повинно стояти на першому плані кожної інвестиції. Для цього Стратегія пропонує інтегрований, багаторівневий й трикомпонентний підхід, що передбачає інвестування в людей, створення якісних робочих місць та стійких підприємств для реконструкції та відновлення та поліпшення управління ринком праці, включно з соціальним діалогом, згідно з міжнародними трудовими нормами та відповідними нормами ЄС *acquis* [2, с 3].

Висновки. Європейська інтеграція України вимагає важливих реформ для приведення її політичних, інституційних, правових та економічних рамок у відповідність із *acquis* ЄС. Важливою частиною цього процесу є розвиток соціального діалогу, що має прямий вплив на якість трудового життя населення. Основою повоєнної розбудови України повинне стати забезпечення належного функціонування системи соціального діалогу для інформованого і збалансованого формування політики на принципах гідної праці та гарантування прав і обов'язків на роботі. Для цього необхідно покращити дотримання чинного законодавства, інфраструктуру та процеси соціального діалогу і потенціал соціальних партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. На шляху до ефективного, впливового та інклюзивного соціального діалогу в Україні. Зелена книга. Загальна редакція К.Міхес. МОП, 2020. ISBN: 9789220316535.
2. ILO Transitional Cooperation Strategy for Ukraine 2024-2025. ILO web-site. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-07/UKR_ILO%20Transitional%20Cooperation%20Strategy%20for%20Ukraine%202024-2025%20final%20%281%29.pdf